

Livsmedelssubventionerna, inkomstfördelningen och socialstyrelsens kostrekommendationer

Subventionerade livsmedel är dyra i förhållande till sitt närings- och energiinnehåll. Subventionen stämmer dåligt överens med socialstyrelsens kostrekommendationer, menar Carl-Gustaf Melén. □

I början av 70-talet ökade priserna på livsmedel mycket kraftigt. Regeringen ansåg det därför nödvändigt att från och med 1 januari 1973 subventionera vissa sk baslivsmedel.¹ Avsikten var dels att dämpa prisstegringarna på livsmedel och därmed den allmänna inflationen, dels att förstärka låginkomsttagarnas köpkraft. I propositionen angavs explicit att en inkomstomfördelning till låginkomsttagarnas fördel var nödvändig.

I debatten om livsmedelssubventionerna framförs ofta argumenten att subventionerna har förbilligat hushållens livsmedelsinköp och att en betydande inkomstomfördelningseffekt åstadkommits. Att prisstegringen på vissa baslivsmedel verkligen har dämpats tack vare livsmedelssubventionen är klart, och en effekt av detta är att konsumtionen av dessa varor har ökat.

Beträffande subventionernas inkomstfördelningseffekter är det svårare att uttala sig entydigt. I en undersökning som utfördes 1975 vid nationalekonomiska institutionen i Uppsala framkommer att effekterna av momsfinansierade livsmedelssubventioner är förhållandevis små [Ehrsson 1975]. Då det totala subventionsbeloppet inte dramatiskt har ökat sedan 1975 och då inte heller subventionen av olika varor förändrats i någon större utsträckning kan vi med goda skäl anta att köpkraften för barnfamiljer endast förbättrats marginellt, eller med ungefär 300–500 kronor per år för en två-

barnsfamilj. Som påpekas i nämnda undersökning finns det betydligt effektivare sätt att påverka inkomstfördelningen än att gå via livsmedelspriserna. En ökning av barnbidragen med samma belopp som ges ut via livsmedelssubventionerna skulle ge barnfamiljerna upp till 3–4 gånger mer i köpkraftsökning än vad subventionerna gör.

Livsmedelssubventionerna framstår i än mer tveksam dager när deras effekter på konsumtionens fördelning mellan olika livsmedel granskas, och särskilt när dessa effekter jämförs med Socialstyrelsens kostrekommendationer. Som livsmedelskonsumenter vill vi tillfredsställa en rad olika behov. Behoven kan grovt sett sägas vara av två slag, dels ett behov av näring och energi, dels ett behov av varierande kost. Behoven vägs samtidigt mot kostnaden för att tillfredsställa dem. Socialstyrelsen har utfärdat rekommendationer om hur en lämplig kost ska sammansatt. Rekommendationerna innebär en avvägning mellan de olika behoven och priset på olika livsmedel. Frågan är nu om livsmedelssubventionerna strider mot socialstyrelsens rekommendationer.

Jag har försökt att besvara denna fråga genom att formulera livsmedelskonsumenternas valsituation som ett sk linjärt programmeringsproblem. Det innebär att man försöker finna den kost som till lägsta kostnaden tillfredsställer behoven av såväl näring och energi som av en viss variation i kosten. Matematiskt formuleras problemet så att en kostnadsfunktion minimeras med två restriktioner. Den ena restriktionen är minsta tillåtna kvantiteten av vissa livsmedel som måste ingå

¹ De viktigaste subventionerade varorna var under perioden 1972–76 mjölk, grädde, ost, nötkött och kalvkött samt fläsk. Senare har dessa varor utökats med bl a brödsäd.

i kosten (dvs socialstyrelsens rekommendationer om en lämplig kost). Den andra restriktionen är minsta mängden av vissa näringsämnen och av energi.

Linjärprogrameringsproblemet löstes för två olika uppsättningar av priser, nämligen priser med och utan subventioner. Det framkom då att den optimala kosten var tämligen lika i de två lösningarna. Med andra ord gör inte subventionerna det nämnvärt billigare att hålla en diet som både är tillfredsställande från näringssynpunkt och har den variation som socialstyrelsen ansett vara lämplig. Den optimala kosten i båda lösningarna, med och utan subventioner, innehåller inte mer av subventionerade livsmedel än vad som föreskrivs av den uppställda restriktionen. Detta innebär att subventionerade livsmedel är dyra i förhållande till sitt närings- och energiinnehåll. Om subventionerna får konsumenterna att konsumera mer av subventionerade livsmedel, t ex nötkött och fläsk, och mindre av andra livsmedel, vilket är fallet, gör de således konsumtionen ineffektiv från näringssynpunkt.

Vi bör ställa oss frågan om inte livsmedelssubventionerna överlevt sig själva som fördelningsinstrument och om de inte borde ersättas av effektivare metoder. De inkomstfördelningspolitiska målen tycks endast till mycket höga kostnader kunna uppnås via subventionspolitiken. Motsvarande effekt kan uppnås betydligt effektivare genom ökade insatser av bostads- och barnbidrag. Om livsmedelssubventionerna således har haft en begränsad inkomstfördelningseffekt, så har effekten på konsumtionen varit desto större. Subventionerna innebär i praktiken att vi subventionerar en från näringssynpunkt ineffektiv meny. Om detta var en avsedd effekt vid livsmedelssubventionens införande eller om det snarare är en bieffekt låter sig inte så lätt utläsas från officiella dokument.

*Carl-Gustaf Melén**

Referenser

- Ehrsson, L., [1975], *Om fördelning av köpkraften mellan olika inkomstklasser och hushållstyper via livsmedelssubventioner och moms fria livsmedel*, SOU 1975: 35, Bilaga 1

* Forfattaren är doktorand i nationalekonomi vid Uppsala universitet.